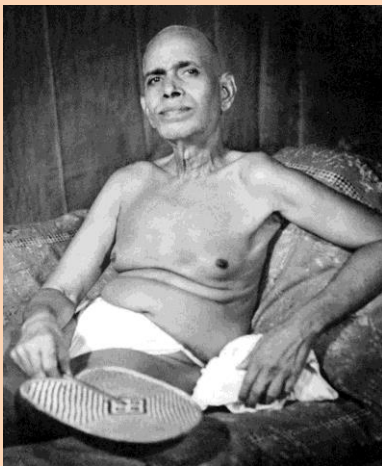

Hovory s Mahárišim

Bhagaván Šrí Ramana Maháriši

Z anglického originálu *Talks with Maharshi*,
vydaného v roce 2010 Šrí Ramanášramem
(10. vydání), přeložil LH

S laskavým svolením Šrí Ramanášramu
zveřejněno na: www.rudolfskarnitzl.cz

© Sri Ramanasramam, Tiruvannamalai,
India

ÚVOD

Hovory s Mahárišim jsou sestaveny převážně z rozhluv, které s Mahárišim vedl D. od roku 1912. Některé z těchto rozhluv byly později včleněny do knihy *Ramana Gíta* a jedné či dvou dalších brožurek. Rozhovory se Šrí Mahárišim se obvykle odehrávaly v tamilštině, občas byly proloženy několika slovy v angličtině a sanskrtu. Při rozhovoru se Šrí Mahárišim jej neoslovujeme „vy“ a ani on o sobě nemluví jako „já“. Tato slova jsou v textu použita jen pro anglické vydání knihy. Jméno D. není uvedeno. S ohledem na obsah knihy je to zbytečné.

ARUNÁČALA

Otevřme *Hovory* modlitbami k božskému Pánovi, k Arunáčale (zářící Hoře Světla). Otevřme je chvalozpěvem k velkému mudrci (ke Šrí Mahárišimu v *Akšaramanamalai*), k Vyvolenému:

Shlédni na mě Tvoji září, upři na mě Tvoji pozornost, dotkni se mě, učiň mě zralým pro Tvoji Milost, učiň tak podle svého rozhodnutí.

Být tichým jako kámen, nerozkvést – může být tohle pravé Ticho, má Arunáčalo?

Myslel jsem na Tebe a byl jsem uchvácen Tvoji milostí. Držíš mě v zajetí jako pavouk v pavučině. Budu Tebou stráven v Tvoji hodině.

Jako včela víříš před mojí tváří a říkáš: och, ještě jsi nerozkvetl.

Spoj se se mnou. Jinak budu muset zahynout, protože mé tělo se rozpustí ve vodě – v řece slz.

Beze slov jsi pronesla: ‚bud' tichý‘ a dál v Tichu přebýváš.

V Srdci dlí Světlo Vědomí, jediná Skutečnost, To jsi Ty.

V Srdci dlí podivuhodná Síla, která není od Tebe oddělená.

Odtud, nepatrný atom – oplodněný duchem, oděný uvědoměním, rotující v nekonečné přítomnosti – stvořil sám sebe v zrcadle světla svojí Mysli.

Obraz tohoto zrnka je podivuhodným světem v nitru, je i podivuhodným vnějším světem smyslů.

Ó Horo Milosti, na Tobě – na plátně, přesto
ne mimo Tebe, se skrze čočky mysli míhají
a vytrácejí proměnlivé stíny. Přesto jsi to jen
Ty – Nehybná.

(Arunáčala Áštaka, 6. verš)

HOVORY

PRVOTNÍ POCHYBNOSTI

Stoupenec: Říkáte, že člověk si může uvědomit Já (Self), když po něm pátrá.

Mahářiši: Jste myslí, nebo si myslíte, že jste myslí. Mysl není nic jiného než myšlenky. Za každou jednotlivou myšlenkou je hlavní myšlenka, která představuje „já“. To jste vy sám. Nazvěme toto já první myšlenkou. Přidržte se této já-myšlenky a dotazováním zjistěte, odkud pochází. Budete-li se této otázky pevně držet, nebudete moci myslet jiné myšlenky.

S.: Když si tak počínám a držím se svého já, tedy já-myšlenky, ostatní myšlenky

přicházejí a odcházejí. Ale když si říkám: „Kdo jsem já?“ nepřichází žádná odpověď. Je *sádhanou* (duchovním úsilím) přebývat v tomto stavu?

M.: To je chyba, kterou lidé často dělají. Když opravdově pátráte po Já, stane se to, že já-myšlenka zmizí, zatímco z hlubin nitra vystoupí něco jiného, co se vás zmocní. Není to však já, které začalo s dotazováním.

S.: Co to je, to „něco jiného“?

M.: Je to skutečné Já, význam pojmu „já“. Není to ego. Je to Svrchované bytí samo o sobě.

ZAMÍTNUTÍ MYŠLENEK

S.: Ale často jste říkal, že když člověk začíná se zkoumáním, musí zamítnout jiné myšlenky. Jenže myšlenky jsou nekonečné.

M.: Neříkám, že musíte myšlenky stále zamítat. Když se držíte sám sebe, tedy já-myšlenky, a když zájem o tuto jedinou myšlenku udržujete, pak budou ostatní myšlenky odmítány a samočinně zmizí.

S.: Takže odmítání myšlenek není nezbytné?

M.: Ne. Může to být nezbytné po určitou dobu, nebo v nějaké chvíli. Domníváte se, že odmítání myšlenek nemá konce, že se myšlenka zase objeví. Nikoli. Má to konec.

Jste-li ostražitý a vyvinete-li opravdové úsilí zamítnout každou myšlenku, jakmile povstane, brzy zjistíte, že klesáte hlouběji a hlouběji do vašeho vnitřního Já, kde už vaše úsilí zamítat myšlenky není nutné.

S.: Takže je to možné bez úsilí, bez napětí!

M.: Nejenom to. Za určitou hranicí není úsilí možné.

S.: Toužím po dalším objasnění. Neměl bych se vůbec snažit vyvíjet nějaké úsilí?

M.: Teď není možné, abyste byl bez úsilí. Když však jdete hlouběji, je pro vás nemožné nějaké úsilí vyvinout.

VIČÁRA (ZKOUMÁNÍ) A MILOST

S.: Pak se tedy mohu obejít bez vnější pomoci a svým vlastním úsilím proniknout hlouběji do pravdy.

M.: Zajisté. Ale velmi důležitou skutečností je, že vaše zaujatost hledáním Já, je projevem boží Milosti (*arul*). Ona září v Srdci, ve vnitřním bytí, ve skutečném Já. Táhne vás z vnitřku. Ale vy se musíte pokusit o vstup zvenčí. Vaše usilování je *vičára* (opravdové hledání), hluboký vnitřní pohyb je Milost (*arul*). Proto říkám, že bez Milosti opravdová *vičára* neexistuje. Stejně tak není Milosti pro toho, kdo neprovádí *vičaru*. Obojí je nezbytné.

SADGURU

S.: Někde jste prohlásil, že se člověk bez milosti *sadguraa* (guraa, poskytujícího realizaci) k Já nedostane. Co je tím přesně míněno? Čím je tento guru?

M.: Z hlediska cesty poznání je to svrchovaný stav Já, který je *sadguruem*. Liší se to od ega-já, které nazýváte svým já.

S.: Takže, je-li *sadguruem* svrchovaný stav mého Já, co znamená, že jej nemohu dosáhnout bez milosti tohoto *sadguraa*?

M.: Ego-já je *džíva* (individuální bytost). Liší se od Pána všeho (*Sarvéšvara*). Když se skrze nezištnou zbožnost *džíva* blíží k Pánu, Pán laskavě přijme jméno a formu a odvede

džívu do sebe samého... Proto se říká, že guru není ničím jiným než Pánem. Guru je lidským ztělesněním Boží Milosti, uvádí Gíta. Skutečným guruem je samotný Bůh. Kdo by o tom pochyboval?

S.: Ale jsou tací, u nichž se zdá, že vůbec neměli lidského gura.

M.: Pravda. V případě určitých vyspělých duší odhaluje Bůh sám sebe zevnitř jako Světlo jejich světla.

S.: A ještě, co je pravá zbožnost (*bhakti*)?

M.: Cokoli co dělám, nebo o čem se domnívám, že je mé konání, je popravdě konání Pána. Nám opravdu nic nenáleží. Jsme zde, abychom Pánu posloužili. Duch bohoslužby (*arul uruvam*) je vskutku

nejvyšší zbožností a pravý stoupenec spatřuje svrchované bytí jako všudypřítomného Pána. Uctívání Pána jménem a formou vede člověka za všechna jména a formy. Zbožnost kompletně vrcholí v nejvyšším poznání. Dokonce, i když je *bhakti* (zbožnost) zpočátku popoháněna světskými touhami, neustane, ani když jsou tyto touhy naplněné. Skálopevnou vírou se zvětšuje a vrůstá do vrcholného stavu realizace.

S.: Co je pak cesta *džňány*?

M.: Odstraněním ega se člověk sám přirozeně usadí ve svrchovaném sebeuvědomění.

S.: Můžeme tvrdit, že jak *bhakti*, tak i *džňána* vedou ke stejnému cíli?

M.: Proč ne? Obě cesty vás vedou ke stavu svrchovaného míru (*mounam*), který je mimo veškeré chápání.

(Poznámka v knize: Všichni musí přijmout, že existuje Pán všech bytostí (*džívů*). Pokud si člověk přeje dosáhnout stavu *sahadža*, což je stav sjednoceného vědomí, pak může tuto pravdu snadno přijmout. Přečtěte si pokyny Nátanánandy Svámího (*Duchovní pokyny*).

JÁ (SELF) V NITRU ČEKÁ NA VÁS

S.: Často říkáte: „Celý tento svět bez vás neexistuje, ... vše je závislé na vás, ... co tu bez vás existuje?“ atp. To je vážně matoucí. Tento svět tu byl před mým narozením. Bude tu i po mé smrti, právě tak jako přetrvává úmrtí mnoha těch, kteří kdysi žili, podobně jako nyní žiji i já.“

M.: Říkal jsem někdy, že tu je svět, **protože** jste tu vy? Ptal jsem se však, **co tady existuje bez vašeho Já.** Musíte vědět, že tímto Já nebylo míněno tělo, ať už jemné, či fyzické. Kromě toho, úmyslem je přivést vás k poznání, že jakmile jednou poznáte Já, ve kterém se všechny myšlenky (představy)

pohybují, včetně myšlenky (představy) vás samotných, ostatních lidí a světa, dokážete si uvědomit pravdu, že je tu Skutečnost, svrchovaná Pravda, která je Já celého světa, jež nyní vidíte. Je Já všech já, jedinou Skutečností, která je *paramátman*, svrchovaná Věčnost. Liší se od *džívy*, ega-já, který je nestálý. Nesmíte zaměňovat ego-já, nebo myšlenku těla za *átman*.

S.: Takže *átman* považujete za Boha?

M.: Vidíte tu potíže? *Vičára*, poznání Já, se liší ve způsobu meditace: *Šivóham* (já jsem pán Šiva) či *Sóham* (já jsem On). Spíše jsem dával důraz na sebepoznání, abyste se nejprve zajímali o sebe, nežli přejdete k poznávání světa a jeho Pána. Meditace

Sóham či „já jsem *brahman*“ je spíše duševní myšlenka. Ale hledání já, o kterém hovořím, je přímá metoda, je vskutku nadřazená ostatním meditacím. V okamžiku, kdy se dáte do pohybu v pátrání po já a jdete hlouběji a hlouběji, skutečné Já vás očekává, aby se vás zmocnilo, a pak, cokoli se stane, se stane přičiněním něčeho jiného, než jste vy. Vy už na to nemáte vliv. Během tohoto procesu všechny pochyby a diskuze samy zmizí, stejně jako spící člověk v ten okamžik pouští z hlavy všechny starosti.

S.: Jaká je tu jistota, že tam čeká cosi jiného, aby mě to přijalo?

M.: Když je člověk dostatečně zralý (*pakvi*), bude o tom přirozeně přesvědčený.

S.: Jak takovou zralost rozvinout?

M.: Existují různé odpovědi. Ať už byl předchozí vývoj jakýkoli, je to *vičára* (opravdové hledání), co urychluje vývoj.

S.: To se točíme stále dokola. Jsem zralý, a tak jsem schopný hledání. Samotné hledání mi dává zralost.

M.: Mysl má vždycky podobné starosti. Chce nějakou teorii, aby sama sebe uspokojila. Ve skutečnosti pro toho, kdo si vážně přeje přiblížit se k Bohu, nebo si uvědomit své vlastní, pravé bytí, není nutná žádná teorie.

Šástry (písma) předpisují rozličné způsoby... Je pravdou, že kontakt s významnými lidmi, s ušlechtilými bytostmi, je nejúčinnější. (*Ramana Gita, 6, 12*)

VIČÁRA NENÍ INTELEKTUÁLNÍ, ALE JE VNITŘNÍ A JEMNÁ

S.: Když zamítám myšlenky, mohu tomu říkat *vičára*?

M.: Může to být odrazovým můstkem. Ale skutečná *vičára* začíná, když se držíte vašeho Já a jste již mimo mentální pohyb, mimo myšlenkové vlny.

S.: Takže *vičára* není intelektuální?

M.: Ne, je to *antharavičára*, vnitřní hledání.

S.: Je to *dhjána* (meditace)?

M.: Držet se stavu, kde neexistuje zranitelnost myšlenkami, je *abhjása* čili *sádhana*. Jste pozorovatelem. Tento stav však mohutní a prohlubuje se, když se zbavíte všeho vašeho úsilí a povinností. To je *aródha*, stav *siddhi* (zde stav dosažení – pozn. překl.).

DŽŇÁNA SIDDHI NENÍ NEČINNOST

S.: Když člověk dosáhl *siddhi*, jak jste to nyní popsal, může se hýbat, jednat a mluvit?

M.: Proč ne? Myslíte si, že realizace Já znamená být jako kámen, nebo se stát ničím?

S.: Nevím, ale říká se, že odtažení se od všech smyslových aktivit, ode všech myšlenek, od všech životních prožitků, tedy ustání aktivity, je tím nejvyšším stavem.

M.: Když by to tak bylo, jaký by byl rozdíl mezi tímto stavem a hlubokým spánkem? Kromě toho, když by to byl stav, ať už jakkoli vysoký, tak by přicházel a odcházel, a pak to není stav pro Já přirozený a normální. Jak by mohl představovat věčně přítomné svrchované Já, které trvá ve všech stavech a věru je přečkává? Je pravdou, že pro některé je tento stav nezbytný. Je to

dočasná fáze *sádhany*, nebo stav, který trvá do konce života, pokud je to boží vůle či *prárabdha* (předurčený karman). V každém případě tomu nemůžete říkat nejvyšší stav. Traduje se, že významní lidé, *muktové* (osvobození za života v těle), *siddhové*, byli velice činní a vskutku tomu tak bylo. Sám *Íšvara*, duch, který tomuto světu vládne, když řídí jeho činnosti, evidentně v takovémto naprosto nečinném stavu nebude. Jinak byste klidně mohl říci, že Bůh, stejně jako *muktas purušas* (osvobozené duše), nejvyššího stavu nedosáhl.

S.: Ale vy jste vždy kladl veliký důraz na *mounam* (ticho) ...

M.: Ano, kladl. Ale ticho neznamená popření činnosti, nebo nehybnou netečnost. Není to jen popření myšlenek, ale cosi více pozitivního, než si dokážete představit.

S.: Je to nemyslitelné...?

M.: Ano. Dokud chvátáte s ženoucí se myslí, tak to nemůžete mít. Ticho Já je všudypřítomné. Je to nejvyšší Mír (*mounam*), nepohnutelný jako skála, podporující všechny vaše činnosti, popravdě, všechny pohyby. V tomto *mounam* spočívá Bůh a všichni *mukta purušas* (osvobozené duše).

PŘIROZENÉ NIRVIKALPA A SAHADŽA SAMÁDHI A TRANS

S.: Co je to *samádhi*?

M.: V józe pojem *samádhi* odkazuje na určitý druh transu a na to, že existují různé druhy *samádhi*. Ale *samádhi*, o kterém mluvím, je jiné. Je to *sahadža samádhi*, nebo také *samadhana* (*zde klidné, správné soustředění, či jednobodovost mysli – pozn. překl.*), kdy zůstáváte tichý a klidný, i když jste činný. Uvědomujete si, že vámi z nitra hýbe hlubší, pravé Já. Nemáte žádné trápení, žádné úzkosti, nestaráte se. Docházíte k pochopení, že vám, egu, zhola

nic nepatří. A že je vše konáno čímsi, s čím jste vědomě sjednoceni.

S.: Jestliže uvedené představuje *sahadža samádhi* – nejpřitažlivější stav, pak už o *nirvikalpa samádhi* není zapotřebí vůbec usilovat?

M.: *Nirvikalpa samádhi* rádža jógy může mít svůj význam. Ale v džňána józe je toto *sahadža štiti* či *sahadža ništha* (přirozené přebývání) samotným stavem *nirvikalpa*, protože mysl je v tomto stavu zbaven a pochybností. Nemá žádnou potřebu těkat mezi skutečností a rozličnými úvahami. Nemá jakékoli *vikalpy* (myšlenky). Je si jista Pravdou. Zakouší přítomnost Skutečnosti.

I když je činná, ví, že je činná ve Skutečnosti, v Já, ve svrchovaném Bytí.

JE BRAHMAN ZA MYSLÍ?

S.: Zdá se být protikladné tvrzení, že Já je za myslí, takže mysl nemůže poznat *brahman*, jelikož ono je za myšlením i mluvením.

M.: Proto se říká, že mysl je dvojí: existuje vyšší, čistá mysl a nižší, nečistá mysl. Nečistá mysl nemůže *brahman* poznat, ale čistá jej poznává. Neznamená to, že čistá mysl obsáhne nezměřitelné Já – *brahman*. Znamená to, že Já samo se projeví v čisté mysli, takže dokonce i když jste

uprostřed myšlenek, tak tuto Přítomnost cítíte a uvědomíte si pravdu, že jste jedno s niterným Já a že myšlenkové vlny jsou jen na povrchu.

S.: To znamená, že *mano náša*, neboli *ahankara náša*, zničení mysli, či ega, jak říkáte, není nějakým absolutním zánikem mysli?

M.: Není. Mysl se zbaví nečistot a stává se dostatečně čistou na to, aby odrážela Pravdu, skutečné Já. To je nemožné, když je ego aktivní a příliš sebevědomé.

PŘEBÝVÁM V TĚLE?

S.: Vždy, když dostanete otázku, odpovídáte: „Nejdříve poznejte, komu vystává tato pochybnost. ... Pochybuje někdo o pochybujícím? ... Nejdříve poznejte sám sebe, než budete mluvit o druhých. ...“ apod. To je skutečná *brahmašástra* (nejvyšší zbraň) ve vašich rukách, pro vypořádání se s tazatelem a já ...

M.: Ano. Co se pokoušíte říct?

S.: Bylo by potěšující, kdybyste sestoupil na naši úroveň a odstranil naše pochyby. Našemu postavení rozumíte. My nedokážeme porozumět vašemu. Jste tak nad námi a my tak pod vámi. Podle svého

přání k nám můžete přijít, ale my nemůžeme jít k vám.

M.: Kam směřujete?

S.: Říká se, že Já je všude, že *brahman* je všudypřítomné. Je za vším, ale je také Já. Když jsem *brahman*, měl bych být všude. Ale cítím, že jsem v tomto těle, či že jsem v něm uvězněný. I když jsem od těla odlišný, jsem od něj neoddělitelný. Stejně tak jsem neoddělitelný od mysli. „Já“ se dokonce zdá být součástí mysli. Kde je mysl bez mozku? Neumím si představit, že mohu být bez mysli či mozku, který je součástí těla.

M.: Skončil jste? Pochybnosti nikdy neskončí. Když je jedna pochybnost odstraněná, druhá zaujme její místo. Je to

jako otrhávání listů ze stromu, jednoho po druhém. I když se všechny odstříhnou, vyrostou nové. Musí se vykořenit samotný strom.

S.: Jak se to má udělat? Je chybou myslet a vyjádřit pochybnosti?

M.: Ne. Jediným zaručeným lékem je poznat toho, kdo pochybuje. Nikdo nepochybuje o pochybujícím...

S.: Tohoto jsem se obával. Umlčel jste mě...

M.: Nikoli. Pomáhám vám. Řekněme, že bych vám dal nějakou odpověď. Uspokojila by všechny vaše pochyby? Říkáte, že jste tělo, mysl atd. Co je tato mysl, o které říkáte, že je vaše já? Říkáte, že to vše jsou

myšlenky, včetně mnoha duševních schopností... Já (*osobní – pozn. překl.*) je součástí mysli. Mysl je součástí těla, je to tak?

S.: Neříkám, že to tak je, ale cítím, jako by to bylo.

M.: Ano, tak pokračujme. Jste mysl. Mysl se buď umísťuje do mozku, nebo se s ním ztotožňuje. Připouštíte, že se nachází v mozku. Současně jste řekl, že jste od mysli odlišný, i když ne oddělený. Není to tak? Pak tedy do těla umístíme všechny naše myšlenky, emoce, vášně, touhy, náklonnosti, popudy, instinkty, zkrátka všechno to, co jsme, co cítíme, myslíme a známe. Kam byste umístil já, bez ohledu

na to, jestli je já představa, myšlenka nebo pocit?

S.: Pociťování, emoce apod. jsou všechny uvnitř, tedy řekněme, že vyvstávají v trupu těla, v nervovém systému. Ale mysl, sídlící v mozku, si je toho vědoma. Říká se tomu reflexivní jednání.

M.: Takže když považujete já za součást mysli, měl byste jej umístit do mozku. Ale já vám říkám, že toto já je součástí, a to naprosto zásadní součástí, mysli, když se pociťuje jako od mysli odlišné a tuto mysl používá.

S.: Připouštím to.

M.: Pak je toto já základní myšlenkou, vnitřním pocitem, samozřejmou zkušeností,

určitým uvědoměním, které přetrvává dokonce i v hlubokém spánku, když mysl není aktivní, jak tomu bylo v bdělém stavu. Podle vás musí být já, základní část mysli, umístěno v těle.

S.: Kde se nachází?

M.: To musíte zjistit vy sám. Ale rozpitváním těla jej nalézt nedokážete.

S.: Tak jak? Pitvou mysli?

M.: Ano. Jelikož jste mysl, musíte rozřezat sám sebe a nalézt, kde jste (kde je já)? Proto říkám: „Poznejte sám sebe.“

S.: Opravdu existuje nějaké středisko, sídlo pro toto já?

M.: Existuje. Je tu centrum Já, kam při spánku odchází mysl, aby si odpočinula od svých aktivit v mozku. Je to Srdce, které není srdečním svalem a není ani *anaháta čakrou* uprostřed hrudníku – jedním ze šesti center, zmiňovaných v knihách o józe.

S.: Tak kde se nachází? Možná to poznám později. Když je tu v těle středisko Já, proč se říká, že *brahman* je *átman*, že je všeprostopující a tak dále?

M.: Nejdříve se soustředte na já, které je umístěno v těle, a najděte ho. Pak můžete uvažovat o *brahman*, o všudypřítomnosti.

ČÍM JSEM PŘÁVĚ NYNÍ?

S.: Chci vědět, co je Srdce, kde se nachází apod. Ale nejdříve se chci zbavit jedné nejistoty – svoji vlastní skutečnost neznám, mé poznání je omezené, nedokonalé. Říkáte, že Já znamená Self – *átman*. Ale o *átmanu* se říká, že si je vždy vědomo sebe sama, zatímco já si nejsem vědom...

M.: Lidé jsou ohledně tohoto stále popletení. Čemu nyní říkáte své já, není skutečné Já, které je nezrozené a ani neumírá.

S.: Takže připouštíte, že co označuji jako své já, je tělo, nebo částí těla.

M.: Ale tělo je věc (hmota) – *džada*. Nikdy nepoznává, vždy je poznáváno.

S.: Takže když já není ani *átman*, pak Já (Self) nebude *anátman* – ne-já...

M.: Pomohu vám. Mezi duchem a hmotou, mezi Já a tělem, je zrozené cosi, čemu se říká *ahamkára*, ego-já, *džíva*, živá bytost. Co teď označujete za své já, je ego-já, které je od věčně vědomého Já odlišné. Je ale také odlišné od nevědomé hmoty. Současně však vykazuje známky jak ducha, tak i hmoty – *čétana* a *džada*.

S.: Takže když říkáte „poznejte sám sebe“, chcete po mně, abych poznal ego-já?

M.: V okamžiku, kdy se ego-já snaží poznat samo sebe, tato snaha jeho

charakter změni. Čím dál tím méně a méně se bude pojit s *džada*, ve kterém je pohlceno, a více a více bude vstřebáváno vědomím Já, *átmanem*.

SKRYTÉ SÍDLO JÁ

S.: Takže komu říkáte, aby poznal sám sebe?

M.: Vám, ať už se považujete za cokoli. Pokyn k poznání sebe sama je dán vám. Ego-já, když pocítuje nezbytnost poznat svůj původ či zdroj svého projevení do existence, se tohoto pokynu chápe a jde hlouběji, kde objevuje pravý zdroj a skutečnost sebe

sama. Ego-já, začínající s poznáváním sebe, **končí** v uvědomování si svého Já.

S.: Říkal jste mi, že centrem Já je Srdce...

M.: Ano, je to svrchované centrum Já. Nemusíte o tom nijak pochybovat. Zde v Srdci, za *džívou* či egem-já, sídlí Skutečné Já.

S.: Buďte tak laskav a řekněte mi, kde v těle se Srdce nachází?

M.: Myslí to poznat nemůžete. Nemůžete si to ani uvědomit představivostí, i když vám říkám, že centrum je zde (Maháriši si ukazuje na pravou stranu hrudníku). Jediný přímý způsob uvědomění je zastavit obrazotvornost (mysli) a snažit se

být sám sebou. Pak si uvědomíte, automaticky pocítíte, že to centrum tu je.

Zde je centrum Srdce, o němž svatá písma mluví jako o *hrith-guha* (dutině Srdce), *arul ullam*.

S.: V žádné knize jsem nenašel, že by se o tom psalo.

M.: Dlouho poté, co jsem sem přišel (*k Arunáčale – pozn. překl.*) jsem v malajalam verzi *Aštangahridajam*, klasickém díle o *ajurvédě*, narazil na verš, kde se zmiňuje *ódžas šthána*, umístěná na pravé straně hrudi a nazývaná sídlem Vědomí (*samvit*). Ale neznám žádnou jinou knihu, která by na umístění Srdce poukazovala.

S.: Můžu mít jistotu, že starověcí autoři měli pod termínem Srdce na mysli toto centrum?

M.: Ano, je to tak. Ale měl byste se snažit **mít** zkušenost, než ji někam umisťovat. Když chce člověk vidět, nemusí hledat, kde má oči. Chcete-li do Srdce vstoupit, je vám stále otevřené. Neustále podporuje všechno vaše konání, aniž byste si byl toho vědom. Snad je vhodnější se vyjadřovat, že Já je samo Srdce, než říkat, že dlí v Srdci. Vskutku, Já je samotný Střed. Je všude. Jako Srdce si je vědomé samo sebe. Je to sebeuvědomění. Proto jsem prohlásil: „Srdce je Tvým jménem.“

S.: Ještě někdo další nazýval Pána slovem Srdce?

M.: Dlouho předtím, než jsem o tomto hovořil, jsem jednou v *St. Appar's Theravam* narazil na hymnus, kde je zmíněn Pán pod jménem *Ullam*, což je to samé jako Srdce.

S.: Když říkáte, že Srdce je svrchovaným centrem *puruši* (Ducha), *átmanu*, chcete tím říci, že to není jedno ze šesti jógových center?

M.: Jógové *čakry*, brány zespoda nahoru, představují různá střediska nervového systému. Reprezentují určité úrovně, projevující se rozličnými druhy sil či vědomostí, vedoucích k *sahasráře*, tisíciplátečnému lotosu, kde sídlí nejvyšší

šakti. Ale Já, které veškerý pohyb *šakti* podporuje, zde nesídlí, ale působí ze srdečního centra.

S.: Takže se od projevu *šakti* liší?

M.: Ve skutečnosti neexistuje projev *šakti*, oddělený od Já. Já se stává veškerou *šakti*.

Když jogín v transu, v *samádhi* vystoupí do nejvyššího (jógového) centra, je to Já v Srdci, které jej v tomto stavu podporuje, ať už si toho je, či není vědom. Ale pokud se uvědomí v Srdci, poznává, že všechny stavy, či centra, v nichž pobývá, jsou vždy stejná skutečnost, stejné Srdce, jediné Já, Duch, který je všeprostupující, věčný a neměnný. *Tantra Šastra* označuje Srdce jako

suryjamandala, neboli sluneční koule, a *sahasrára*, *čandramandala* je měsíční koule. Tyto symboly představují vzájemnou důležitost *átmašthana* a *šaktištana*. (sídlo vědomí a sídlo šakti).

REALIZACE A TĚLESNÁ ZKUŠENOST

S.: Jaký je tedy rozdíl mezi *bandha* a *muktou*, mezi člověkem spoutaným a osvobozeným?

M.: Ze Srdce, z centra Já vede jemné spojení k *sahasráře*, k *šaktištana*. Běžný člověk žije v mozku. Neuvědomuje si sám sebe v Srdci. *Džňána siddhové* žijí v Srdci. Když je *džňánin* činný a zabývá se lidmi

a věcmi, ví, že to, co vidí, není oddělené od jediné nejvyšší Skutečnosti, od *brahman*, kterou si uvědomuje v Srdci jako své vlastní Já – Skutečnost.

S.: A jak je to s běžným člověkem?

M.: Už jsem řekl, že vidí předměty mimo sebe. Je oddělený od světa, od své vlastní, nejhlubší pravdy, od Pravdy, která podporuje jeho a vše, co vidí. Člověk, který si uvědomil nejvyšší Pravdu své existence, poznává, že je to jediná, svrchovaná Skutečnost, která je za ním samotným i za světem. Vlastně si je vědom Jednoty jako Skutečnosti, jako Já ve všech já, je věčností a neměnností všeho, co je nestálé a proměnlivé.

S.: Hovoříte z vysokého stupně poznání. Začínal jsem s tělem. Je v tělesné zkušenosti nějaký rozdíl mezi *džňáninem* a *adžňáninem*?

M.: Ano, existuje. Mohl by neexistovat? Často jsem o tom hovořil.

S.: Pak tedy *védánta džňána*, jak se o ní mluví a diskutuje, je asi odlišná od toho, co je praktikováno a čeho je dosahováno. Často říkáte, že „Já“ v Srdci je skutečné ...

M.: Ano, když jdete hlouběji, ztratíte sám sebe v – dalo by se říci – propastných hlubinách. Pak Skutečnost, která je *átman*, a která byla celou dobu za vámi (*nebo také: byla vaším podkladem, podporovala vás – pozn. překl.*), se vás zmocní. Je to

neustávající záře vědomí Já. Můžete si jí být vědom, cítit ji, slyšet ji, pociťovat ji. Je tím, čemu se říká *aham sphurti* (projev Já).

S.: Říkáte, že *átman* je neměnný, sebe-osvěcující atp. Ale současně hovoříte o neustálé záři vědomí Já, o *aham sphurti*. Není v tom obsažen pohyb, který však nemůže být konečnou realizací v nehybném?

M.: Co myslíte slovy „konečná realizace“? Znamená to stát se kamenem, netečnou hmotou? *Aham vritti* je od *aham sphurti* rozdílné. To první je činnost ega a je svázána se zapomněním na sebe sama. *Aham vritti* vede k *aham sphurti*, což je označení pro Já. V jazyce *védánty* je *aham*

sphurti označováno jako *vritti džňána*. Realizace *džňány* je vždy *vritti*. Je tu rozdíl mezi *vritti džňánou*, či realizací a *svarúpou* – Skutečností. *Svarúpa* je samotnou *džňánou*, je vědomím.

Svarúpa je *sat-čit* (bytí-vědomí), které je všudypřítomné. Uvědomění Já existuje stále. Když si to uvědomíte (realizujete), říká se tomu *vritti džňána*. O realizaci či *džňáně* hovoříme pouze s ohledem na vaši (*zdánlivě oddělenou* – pozn. překl.) existenci. Takže vždy, když hovoříme o *džňáně*, myslíme *vritti džňánu* a ne *svarúpa džňánu*, protože *svarúpa* je samo o sobě vždy *džňánou*, je vědomím.

S.: Až sem tomu rozumím. Ale co tělo? Jak mohu v těle tuto *vritti džňánu* pociťovat?

M.: V sobě ji můžete cítit jako jednotu s Jediným, který existuje. Celé tělo se pak stává jen silou, silovým proudem. Váš život se stává jehlou, taženou k velkému magnetu. A jak jdete hlouběji a hlouběji, stáváte se čirým středem, a pak už ani tímto ne, stáváte se čirým vědomím. Nejsou tu už žádné myšlenky, nebo starosti – na tomto rozhraní byly zničeny – je to jako záplava. Jste pouhé stéblo slámy, jste spolknuti zaživa, ale je to nesmírně nádherné. Stáváte se tím, co vás polyká. To je spojení *džívy*

s *brahman*, ztráta ega ve skutečném Já, zničení klamu, dosažení Pravdy.

MUKTA A SIDDHIS (osvobozená bytost a nadpřirozené síly)

S.: Až dosud jsem měl z *mukti* (osvobození) veliký strach. Nahlížel jsem na to, jako na něco strašného. Teď vidím, že je to velice příjemný stav.

Teď k silám, kterým se říká *siddhis*. Mají být (při osvobození – pozn. překl.) získány a nejsou pro *mukti* překážkou?

M.: Nejvyšší *siddhi* je realizace Já (*átma-sakšatkara*). Jakmile si uvědomíte pravdu,

přestanete být taženi na cestu nevědomosti.

S.: Co tedy jsou *siddhis*...?

M.: Existují dva druhy *siddhis*. Jedny mohou být pro realizaci skutečně kamenem úrazu. Říká se, že síly mohou být získány *mantrou*, nějakou drogou s magickými schopnostmi, přísnou askezí či prostřednictvím jistého druhu *samádhi*. To však nejsou prostředky sebepoznání. Dokonce, i když je získáte, můžete být stále ponořeni v nevědomosti.

S.: Jaký je ten další druh?

M.: Jsou to projevy síly a poznání, které, když si uvědomíte Já, jsou pro vás celkem přirozené. Jsou to *siddhis* – výsledky

normálního a přirozeného *tapasu* (duchovního úsilí) člověka, který dosáhl sebezpoznání. Tyto síly přicházejí podle jejich uvážení, jsou darem od Boha. Dá se říci, že přicházejí ve shodě s naší karmou. Ale ať už přijdou, či nikoli, *Siddha* (dokonalý jogín) s uvědoměním si Skutečnosti, usazený v nejvyšším míru, tím není rozrušen. Protože zná Já a to je neotřesitelná *siddhi* (síla). Ale tyto *siddhis* nepřicházejí, aby jej pokoušely. Když jste ve stavu realizace, poznáte, čím tyto síly jsou. (*Srovnejte s Ramana Gítou, kapitola 11*).

S.: Říkal jste, že se *mukta* v průběhu času, díky svému přirozenému *tapasu*, může

stát nehmatatelným, neviditelným, může na sebe vzít libovolnou formu...

M.: Ano. *Mukta* je pro rozvoj těchto sil nejvhodnější. Ale *džňánina* nemůžete soudit podle rozvoje těchto sil, protože nejsou známkou pravého poznání, které v podstatě spočívá v nerozlišujícím pohledu na vše (*samatva drišthi*). (*Ramana Gíta, 1:16*)

S.: S otázkami jsem skončil, ale je tu jedna pochybnost.

M.: O co jde?

S.: Říkáte, že Srdce je jediné centrum pro ego-já, pro skutečné Já, pro Pána, pro vše...

M.: Ano, Srdce je centrem Skutečnosti. Ale ego je nestálé. Jako vše ostatní je

podporováno tímto srdečním centrem. Ale znakem ega je vazba mezi duchem a hmotou. Je to uzel (*granthi*), uzel základní nevědomosti, do níž je člověk ponořen. Tento uzel se nachází v *hrit*, v Srdci. Když je tento uzel vhodnými prostředky rozetnut, zjistíte, že je to středisko Já.

S.: Říkáte, že z tohoto centra vede jakýsi průchod do *sahasráry* (nejvyšší čakry).

M.: Ano. Pokud je člověk spoután nevědomostí, pak je tento průchod uzavřen. V člověku, v němž je uzel ega (*hridaja granthi*) rozseknut, vystoupí proud síly, nazývaný *amrita nádí*, a proudí až k *sahasráře*, k temenu hlavy.

S.: je to *sušumna*?

M.: Ne. Je to průchod osvobození (*mokša*). Říká se mu *átmanádí*, *brahmanádí* nebo *amrita nádí*. Je to ono *nádí*, o němž se zmiňují *Upanišady*.

Když je tento průchod otevřen, nemáte nijakou nevědomost, *moha*. Poznáváte Pravdu, ať mluvíte, myslíte či děláte cokoli – při jednání s lidmi a zacházení s předměty.

S.: Jsem na rozpacích, když tomu všemu naslouchám. Nerozumím, jak může člověk získat tak ohromující zkušenost prostým připamatováváním si výroků: pozoruj pozorujícího; poznej sám sebe; já jsem *brahman* atp.

M.: Je to vskutku obtížné, ale ne nemožné, pokud se vážně snažíte...

Proto se říká, že musíme obdržet dotek Milosti (*arulum venumej*). Působení *džňánina* se do vás tiše vplíží... *Džňánin* nepotřebuje hovořit.

PŘEDEJTE VAŠE BŘEMENO PÁNU, AŽ JEJ NESE ON

S.: Když jsem zde, jsem přesvědčený, jsem pod duchovním vlivem. Ale když odejdu a myslím na společnost, nebo na moji zem a vzpomínám si na vaši odpověď „poznejte sám sebe“ ...

M.: Co dokážete udělat pro společnost, nebo zemi, když jste slabý? Musíte nejdříve zesílit. Ale já vám říkám – sebedosažení je

nejvyšší mocí. Neobávejte se, že ztratíte sílu konat, když se stanete *džňáninem*.

S.: Mám takový strach.

M.: Nemějte. Jste-li předurčen či vybrán, abyste něco určitého vykonal, stane se to.

S.: Takže bych měl všeho nechat? Nemám vykonávat *tapas* (askezi) a spíše prosit Boha, aby vyhověl mým tužbám?

M.: Můžete to zkusit. Ale pro *tapas* tu musí být určitá *abhjása* (praxe), nějaká *sádhana* nebo vaše modlitby k dosažení Boha. Když vykonáváte *sádhanu*, ať už je to meditace či modlitba, budete myslet na vaše tužby, nebo na Boha?

S.: Když v meditaci myslím na své touhy, tak to vůbec žádná *dhyjána* není.

M.: Pak to berte tak, že existuje stejná *dhyjána*, *tapas* i meditace jak pro *sakamu* (sobecké konání), tak i *niškamu* (konání bez tužeb), ať už je poháněna touhou, nebo je tužeb prostá. *Tapas* dokonce vzroste, když jsou vaše touhy naplněny. Nezmizí. To je pravý znak *tapasu*. Stejně platí i pro *bhaktu*.

Teď dám otázku vám. Když do železničního vagónu nastoupí člověk se zavazadlem, kam ho položí?

S.: Má ho ve svém kupé, nebo v zavazadlovém voze.

M.: Takže ho nenese na hlavě nebo nedrží v náručí.

S.: Nikdo není takový blázen.

M.: Když toho, kdo drží náklad na hlavě, nazýváte bláznem, pak je při vstupu na duchovní cestu tisíckrát pošetilejší nést váš náklad, ať už je tou cestou *vičára marga*, cesta poznání, nebo *bhakti marga*, cesta zbožnosti.

S.: Můžu se však zbavit všech svých povinností, všech mých závazků?

M.: Podívejte se na věž chrámu (*gopura*). Je na ní spousta soch a v každém rohu stojí jedna veliká. Viděl jste je tam?

S.: Ano, viděl.

M.: A teď vám řeknu toto – ta veliká věž je těmi sochami podpírána.

S.: To není možné. Co tím myslíte?

M.: Chci tím říci, že je to stejně pošetilé, jako váš postoj, když říkáte, že se musíte starat o všechny povinnosti, nést jejich břemena atd. Veškerý náklad nese Pán Vesmíru. Vy si představujete, že tak činíte. Celé své břemeno můžete přenechat jeho péči. Cokoli máte učinit, vykonáte v pravý čas jako nástroj konání. Nemyslete si, že nemůžete něco vykonat, když k tomu nemáte touhu. Touha neposkytuje sílu konat. Síla je Pánova.

S.: Mám to chápat tak, že mi sdělujete podstatu *karma jógy*?

M.: Je to podstata *karma jógy*, *bhakti jógy*, nu a dokonce i *džňána jógy*, protože

i když se cesty na začátku mohou různit, všechny nakonec vedou k tomuto postoji.

ÁŠRAMY A SPOLEČENSKÁ PRAVIDLA

S.: Hovoří se o čtyřech *ášramech* (životních etapách, stádiích), neboli o předepsaných pravidlech pro život. Jaký je jejich význam?

M.: Všeobecným společenským pravidlem je procházet postupně jednotlivými stádii. Ale pokud je člověk *pakvi*, vysoce vyvinutá bytost, nemusí těchto pravidel dbát. Mladý či starý, muž či žena, *bráhman* nebo vyděděnec, je-li člověk

paripakvi – zcela zralý, pak on či ona může a jde přímo k cíli, aniž by dbal těchto stupňů.

S.: Takže pro duchovní život nejsou *ášramy* potřebné.

M.: První tři *ášramy* tu jsou kvůli řízení světských záležitostí života a jsou uspořádané tak, že se nestřetávají s ideálem duchovního poznání.

S.: A co ten čtvrtý – *sannjása*?

M.: Och, *sannjása* nespočívá v nošení žebrácké misky, v dohola ostříhané hlavě, nebo v odívání se do oranžového roucha. Když se *brahmačarín* (student) se svojí čistou vznešeností, dosaženou celibátem, stane díky odpoutanosti dokonalým

hospodářem a slouží ostatním, nebo společnosti, světlo přirozeně září dál.

Třetí úroveň (*ášram*) je tu za účelem *tapasu* – soustředěného úsilí. Když se *tapasvin* (asketa; ten, kdo provádí *tapas*) stane prostřednictvím žhavého *tapasu* krystalicky čistý a vhodný, čtvrtý *ášram* se dostaví automaticky. Jak jsem řekl, není to cosi vnějšího, co by si člověk osvojil.

SPOLEČNOST A CÍL LIDSTVA

S.: Jaká je má povinnost vůči společnosti? Jaký by měl být k ní můj vztah?

M.: Jste údem společnosti. Společnost představuje tělo, lidé jsou jeho údy,

končetinami. Tak jako si různé končetiny pomáhají, navzájem mezi sebou spolupracují a jsou tak šťastny, musí se i každý spojit s ostatními a být všem užitečný myšlenkou, řečí a činem... Člověk se má starat o dobro svých nejbližších, tj. těch, co jsou v jeho bezprostředním okolí, a pak pomáhat ostatním.

S.: Jedni mluví pochvalně o *šanti*, míru, a druzí chválí *šakti*, sílu. Co z této dvojice je pro společnost prospěšné?

M.: Pro jedince je mír absolutně podstatný. K udržení společnosti je nezbytná síla. Společnost se musí vybudovat silou a pak udržovat mírem. (*Ramana Gíta, 10:8*)

S.: K jakému cíli směřuje lidstvo zde na zemi?

M.: Ke skutečné rovnosti a bratrství. To tvoří pravý cíl. Pak může na zemi vládnout Vrcholný Mír a země samotná bude jednou rodinou. (*Ramana Gíta, 10:11*)

S.: Tento ideál je velkolepý. Ale když velcí lidé, *džňáninové*, sedí tiše v jeskyních, jak mohou společnosti pomoci?

M.: Často jsem říkal, že největším dobrem pro společnost je sebezpoznání (*átmalabha*) ...

(Poznámka v knize: V hovoru se na toto téma dál nepokračovalo, protože Maháriši stále tvrdí, že *džňánin* není netečný, viz kapitola *Džňána siddhi není nečinnost.*)

ROVNOCENNÝ NÁHLED DŽŇÁNINA

S.: Řekl jste, že *džňánin* může být a je činný a zabývá se lidmi a předměty. Teď už o tom nepochybuji. Současně ale říkáte, že nepocituje žádný rozdíl. Vše je mu jedním, je stále ve Vědomí. Když tomu tak je, jak se vypořádá s rozdílnostmi, s lidmi, s předměty, které jsou bezpochyby rozmanité?

M.: *Džňánin* tyto rozdíly spatřuje, ale jako zdání. Vidí je jako neoddělené od Pravdy, od Skutečnosti, s níž je jedno.

S.: *Džňánin* se zdá být ve svém vyjadřování přesnější. Zdá se, že postihuje rozdíly lépe než běžný člověk... Když je mi

cukr sladký a pelyněk hořký, zdá se, že *džňánin* si to také tak uvědomuje. Vlastně jsou pro něj všechny formy, všechny zvuky, chutě atd. stejné tak, jako pro ostatní. Jak tedy může říkat, že to jsou pouhá zdání? Netvoří součást jeho životní zkušenosti?

M.: Řekl jsem, že pravým znakem *džňány* je stejný náhled na vše. To v sobě zahrnuje existenci rozdílů. Je to jednota, kterou *džňánin* vnímá ve všech rozdílnostech a které říkám stejný náhled na vše. Neznamená to neuvědomování si rozdílů. Když jste realizovaný, pochopíte, že tyto rozdíly jsou naprosto vnější, vůbec nejsou podstatné či trvalé, a to, co je v tom

všem podstatné, je jediná Pravda, Skutečnost. Říkám tomu Jednota...

Uvedl jste zvuk, chuť, tvar, vůni atp. Opravdu, *džňánin* si tyto rozdíly uvědomuje, ale stále si všímá jediné Skutečnosti a ve všem ji zakouší. Proto nic neupřednostňuje. Ať už se hýbe, mluví nebo pracuje, všechno je to Jediná Skutečnost, ve které pracuje, hýbe se či hovoří. Nic pro něj není oddělené od nejvyšší Pravdy.

ŠAKTI A ŠAKTA

(věčná síla a neměnná přítomnost)

S.: Trojice (*triputi*) poznávající, poznávané a poznání je jen zdáním. Říkáte,

že je tu jednota, je v pozadí a tuto trojici podporuje. Co je tato jednota? Je to silou oplývající celek?

M.: Je to všemocná Skutečnost.

S.: Často jste říkal, a knihy také, že *brahman* je nehybné. Nyní říkáte, že je všemocné. Cožpak to neznamená pohyb?

M.: Síla zahrnuje pohyb. Ačkoli se Íšvara (pán projeveného vesmíru) pohybuje svojí silou (*šakti*), která je samotným pohybem, on sám pohyb překračuje. Je *áčala*, *atita* (nepohnutelná skutečnost).

S.: Mezi *šakti* a *šakta*, mezi silou a tím, kdo silou vládne, není žádný rozdíl?

M.: Není. Závisí to na vašem postoji. Existuje jen jediná Pravda. Podívejte se na

pohyb. Jedni tomu říkají *šakti* – síla. Je-li ustálena sama v sobě, odkud pohyb podporuje, je to *ášraja*. Jiní to nazývají *áčalou*. To první představuje činnost, *vjápara*. To druhé – *ášraja* – pohyb podporuje, je jeho podstatou. *Šakti* a *vaštu*, síla a podklad, nejsou od sebe oddělitelné, vlastně jsou to dva aspekty jedné a téže Pravdy. Ale bez *šakti*, bez *vjápany* čili bez pohybu síly není podstata Skutečnosti vnímána. (Ramana Gíta, 12:20).

S.: Jaká je pravá povaha *šakti*?

M.: Bez ustání doprovází věčného Íšvaru. Neexistuje odděleně od něj. Je to věčná tvorba (*vjápara*) Íšvary, vytvářející myriády světů.

S.: Světy jsou vytvářeny a zanikají. Jak můžete tvrdit, že tato činnost (*vjápara*) je věčná?

M.: I za předpokladu, že v určitý čas jsou všechny světy rozpuštěny, ony přesto pokračují ve své činnosti, třebaže skrytě. Takže *šakti* nemizí. Čím je potom pohyb? Každý pohyb je tvořením, každý pohyb je zánikem. Neexistuje naprosté stvoření a ani naprosté zničení. Obojí je pohybem, a ten je věčný.

S.: Mám to tedy brát tak, že *šakti* a *vastu*, *vjápara* a *ášraja* jsou obojí aspekty téže Pravdy?

M.: Ano, ale celá tato činnost, tvoření, nazývaná hrou *šakti*, je vyjádřením

(*kalpana*) Pána. Když je *kalpana* transcendována, pak to, co zůstává, je *svarúpa* (skutečnost).